

ВІДГУК

на дисертаційне дослідження Чень Жуй
«Методика формування досвіду міжкультурної комунікації майбутніх
вчителів музики в процесі фахового навчання», подане на здобуття
наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 01 Освіта за
спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво)

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими планами, програмами, темами

Проблема формування досвіду міжкультурної комунікації майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахового навчання наразі набуває особливої *актуальності* у зв'язку зі стрімким входженням України у світовий освітній простір, де комунікаційні зв'язки є тим підґрунтям, що забезпечує нове бачення шляхів розв'язання мистецько-педагогічних завдань через міжкультурний діалог та колегіальне взаєморозуміння. Оскільки міжкультурна комунікація, як слушно зазначає здобувач, є тим ключовим чинником, який обумовлює вектор спрямованості майбутнього вчителя музичного мистецтва на ціннісне самовизначення та взаємодію з особистісним сенсом представників інших культур, характеризує його здатність до ціннісної міжкультурної інтеракції, творчої самореалізації в художньо-комунікативній діяльності міжкультурного контексту.

Доцільність звернення до досліджуваної проблеми зумовлена тим, що у вітчизняному науковому дискурсі мистецької педагогіки міжкультурна комунікація вчителя музичного мистецтва все ще залишаються відкритою для наукового пошуку. Зокрема це стосується сутності, змісту і структури зазначеного феномена, чинників його набуття у сучасних умовах глобалізації й інформатизації освіти та виявлення алгоритму педагогічного осмислення інновацій щодо ефективного формування досвіду міжкультурної комунікації фахівців музичного мистецтва та шляхів їх практичного втілення.

Своєчасність дослідницького пошуку з обраної проблеми обумовлена все ще існуючими у мистецькому освітньому просторі виокремленими здобувачем суперечностями (с.с.15-16), наявність яких потребує підготовки нової генерації фахівців-музикантів, здатних до ефективного розв'язання існуючих проблем, що дійсно потребує створення методики формування досвіду їхньої міжкультурної комунікації у процесі фахового навчання.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, їх достовірність та наукова новизна

Експертиза дисертації Чень Жуй дає підстави стверджувати, що обґрунтованість та достовірність основних положень, отриманих результатів, висновків та рекомендацій здобувача підтверджується використанням *наукових підходів* (системно-ціннісний, акмеологічно-проективний та творчо-діяльнісний) *та принципів* (інтенсифікації навчально-виконавської діяльності, фасилітації, творчої взаємодії, проектування особистісного саморозвитку, креативного самовираження), котрі стали як дієвим підґрунтям для дослідницького пошуку здобувача, так і основою забезпечення адекватності процесу фахової підготовки майбутніх фахівців та конструктивного впливу на основні тенденції їх професійно-особистісного розвитку. А відтак, це уможливило розробку *структури* (мотиваційно-спрямований, когнітивно-рефлексивний, емоційно-оцінний та праксіологічно-співтворчий компоненти) й *критеріально-рівневої бази* досліджуваного утворення та сприяло розробці методичного забезпечення, спрямованого на реалізацію поставленої мети та розв'язання завдань дослідження щодо формування досвіду міжкультурної комунікації майбутнього вчителя музики у процесі фахового навчання.

Наступними кроками науково-дослідницького пошуку здобувача стала експериментальна перевірка ефективності запропонованої методики, що здійснювалася на констатувальному та формувальному етапах роботи з

формування міжкультурної комунікації майбутніх вчителів музичного мистецтва у процесі фахового навчання. Перебіг *констатувального* експерименту показав первинний зріз якості комунікаційних процесів міжкультурної спрямованості у фаховому навчанні майбутніх учителів музики. *Формувальний* експеримент здійснювався згідно розроблених здобувачем *етапів* та виокремлених структурних *компонентів* досліджуваного утворення, а також, відповідно представлених дисертантом *педагогічних умов* та *методичного* забезпечення, що уможливило ефективність формування досвіду міжкультурної комунікації майбутніх вчителів музики в процесі фахового навчання. Цілісність, взаємодія й взаємопов'язаність процесів, що забезпечили закінченість циклу формування досліджуваного феномену представлено дисертантом у вигляді *методичної моделі* формування досвіду міжкультурної комунікації майбутнього вчителя музики у процесі фахового навчання.

Результати експериментальної роботи, проведеної на завершальному етапі дослідження, підтвердили вдалий симбіоз запропонованих автором вагомої теоретичної бази й ретельно продуманих методичних засад формування досліджуваного явища та довели ефективність розробленої на їхній основі методики формування досвіду міжкультурної комунікації майбутнього вчителя музики у процесі фахового навчання. Подані у дисертації висновки й рекомендації стали логічним завершенням проведеного дослідження.

Тож, маємо підстави стверджувати, що основні наукові результати дослідження отримані дисертантом особисто і характеризуються науковою *новизною*, описаною у переліку здобутків, що отримано *вперше*.

Достовірність і вірогідність результатів дослідження підтверджено обґрунтованістю вихідних теоретико-методологічних положень, цілісністю та системністю їхнього аналізу; застосуванням під час наукового пошуку різнорівневих підходів та принципів; використанням як загальноприйнятих методів наукового пошуку, так і валідних та надійних взаємодоповнюючих

методик; адекватною репрезентативною вибіркою; застосуванням статистичних методів обробки результатів, що сприяло отриманню гранично точних результатів дослідження.

Структура та зміст дисертації, її завершеність і відповідність встановленим вимогам щодо оформлення

Дисертація Чень Жуй має традиційну структуру й складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг тексту дисертації – 200 сторінок, з них 167 сторінок основного тексту. Робота містить 9 таблиць та 14 рисунків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження її об'єкт і предмет, мету та завдання; представлено теоретико-методологічну основу дослідження; окреслено методи наукового пошуку; аргументовано наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; відображено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження та їх висвітлення в наукових публікаціях (с.14-21).

У першому розділі, присвяченому визначенню теоретичних засад формування досвіду міжкультурної комунікації майбутнього фахівця-музиканта у процесі фахового навчання, представлено феноменологію досвіду міжкультурної комунікації вчителя у сучасному науковому дискурсі (1.1.), де дисертант слушно наголошує на основопокладаючих для подальшого наукового пошуку позиціях щодо міжособистісної комунікації як процесу взаємної творчості, що передбачає набуття специфічного міжсуб'єктного досвіду спілкування з художніми образами, характерного для мистецько-освітнього процесу й має особливе змістове навантаження у мистецькій освіті.

Здобувач має рацію, стверджуючи, що для формування досвіду міжкультурної комунікації надзвичайно важливим є врахування власного

емоційно-почуттєвого, пережитого та рефлексивно зафіксованого досвіду. А емоційна насиченість творів мистецтва спонукає до переживання художніх образів і осмислення їхньої сутності, їх рефлексивного аналізу, що сприяє появі ціннісних смислів свідомості суб'єктів міжкультурного спілкування.

Слушним є й твердження Чень Жуй про те, що міжкультурна комунікація виступає технологією і результатом діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва, в якій він створює нові детермінанти своєї поведінки й свідомого перетворення власної особистості у спеціально організованому середовищі, де відбувається цілеспрямоване створення міжкультурного діалогу, атмосфери взаємної підтримки та поваги між представниками різних національних культур у процесі їх художньо-творчої взаємодії.

Така позиція дисертанта дозволила йому конкретизувати зміст поняття міжкультурної комунікації (с.42), наголошуючи на тому, що формування досвіду міжкультурної комунікації майбутнього фахівця-музиканта потребує врахування його власного емоційно-почуттєвого, пережитого та рефлексивно зафіксованого досвіду.

Глибокий аналіз змістових характеристик кожного із використаних у дослідженні наукових підходів у контексті набуття досвіду міжкультурної комунікації як інструмента успішної фахової діяльності вчителя музики (1.2), дозволив дисертанту представити власне трактування досвіду міжкультурної комунікації як інтегрального особистісного утворення пролонгованого характеру, що обумовлює вектор спрямованості майбутнього вчителя музики на ціннісне самовизначення та взаємодію з особистісними смислами представників інших культур, характеризує його здатність до ціннісної міжкультурної інтеракції, передбачає здатність інтегруватися в іншу культуру при умові збереження власного сприйняття власної культури та здатність до творчої самореалізації в художньо-комунікативній діяльності міжкультурного контексту.

На особливу увагу заслуговує зміст матеріалів, представлених у *другому розділі* дисертації, де Чень Жуй представив цілком логічно й чітко обґрунтований методичний конструкт формування досвіду міжкультурної комунікації майбутнього вчителя-музиканта у процесі фахового навчання.

Із належною науковою аргументацією дисертант обґрунтував *структуру* міжкультурної комунікації майбутнього вчителя музики в процесі фахового навчання базовану на взаємодії й обумовленості чотирьох компонентів, на засадах якої відбувається процес набуття відповідного досвіду й створює основу для адаптації майбутнього вчителя-музиканта до динамічно мінливих умов професійної діяльності та розширює можливості його самореалізації в просторі діалогу культур (2.1).

Так, *мотиваційно-спрямований компонент* уможлиблює розуміння студентом цінності інших культур на основі толерантності, активізує моральні позиції її учасників, сприяючи їхній готовності змінюватися для досягнення взаєморозуміння; *когнітивно-рефлексивний* - сприяє набуттю майбутнім фахівцем досвіду здійснення міжкультурної комунікації; *емоційно-оцінний* компонент обумовлює позитивне ставлення студента до міжкультурної взаємодії з опорою на особистісно-значущі цінності та здатність до культурної ідентифікації з внутрішнім світом «Іншого»; *праксіологічно-співтворчий* –спряє розвиткові здатності до самовираження у процесі співтворчості з представниками інших культур (с.с. 69 – 48).

Нам імпонує наукова позиція здобувача щодо застосування у процесі дослідження специфічних для мистецько-педагогічної освіти *принципів* (інтенсифікації навчально-виконавської діяльності, принцип фасилітації, творчої взаємодії, проектування особистісного саморозвитку та принцип креативного самовираження), котрі визначають сутність, зміст та провідні вимоги до мистецького навчання, стимулюють мотиви саморозвитку у студентів, щодо саморозвитку й забезпечують адекватність процесу їх фахової підготовки та

впливають на особистісний та професійний розвиток майбутнього фахівця (с.с.79-94). Заслугове на підтримку й представлена у межах розроблення структури досвіду міжкультурної комунікації майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі фахового навчання й критеріально-показникова система означеного феномена (табл. 2.1., с. 99-100).

На безумовне схвалення заслуговують визначені дисертантом *педагогічні умови* (актуалізація здатності студентів до усвідомленого набуття досвіду міжкультурного спілкування; збагачення досвіду міжкультурного співробітництва і кроскультурної взаємодії за рахунок впровадження у процес фахового навчання системи знань полікультурного спрямування; сприяння гармонізації процесів міжкультурної інтеракції майбутніх фахівців у різноманітних формах мистецької діяльності), які сприяють формуванню досвіду міжкультурної комунікації майбутнього фахівця у процесі фахового навчання. Детальний аналіз кожної з них у контексті діалектичного взаємозв'язку досліджуваного феномену з музично-педагогічною діяльністю вчителя-музиканта в цілому, що має суттєвий вплив на процеси інтеграції українського музичного мистецтва у світову художню культуру, представлено на с.с. 102-113 рецензованої дисертації.

Таким чином, представлені вище складники, що впливають на формування досвіду міжкультурної комунікації майбутніх учителів музики у процесі фахового навчання, було покладено в основу створення *організаційно-методичної моделі* (мета дослідження, наукові підходи, компонентна структура, основні принципові положення, педагогічні умови, поетапна методика, методи) означеного явища (рис. 2.2. с. 115), що безумовно є значним науковим досягненням дисертанта.

Зміст експериментальної перевірки ефективності методики формування досвіду міжкультурної комунікації майбутніх вчителів музичного мистецтва у процесі фахового навчання, представлений у *третьому* розділі дисертації,

викликає особливий науковий інтерес. Так, діагностика стану сформованості міжкультурної комунікації майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі фахового навчання на констатувальному етапі (3.1.) передбачала чотирирівневий варіант виявлення результатів (початковий, середній, достатній і високий) за окресленими здобувачем критеріями і показниками, поданими у підрозділі 2.1.

Дисертант зазначає, що результати констатувального експерименту довели необхідність подальшої розробки методики формування досвіду міжкультурної комунікації майбутніх учителів музики в процесі фахового навчання.

Тому, під час *формувального* експерименту, що проходив поетапно, Чень Жуй провів низку навчальних заходів, які допомогли сформувати досвід міжкультурної комунікації майбутнього вчителя музики в процесі фахового навчання на кожному із виокремлених етапів: організаційно-конструктивному, комунікативно-художньому, емоційно-ціннісному та мистецько-проективному. Здобувач наголошує, що провідними *методами* на усіх етапах експерименту були: метод емоційно-сміслового аналізу твору, комплексі тренінги, творчі завдання, художня ілюстрація словесних пояснень, творчої інтерпретації музичних творів, ескізного опрацювання мистецьких творів, демонстраційно-образні, імпровізаційні методи, моделювання, естетичного полілогу, навчальні дискусії, серія ігор-тренінгів з використанням та поєднанням вербальних та невербальних засобів комунікації, вирішення проблемних ситуацій, інсценізації музичних творів та ін.

Представлені дані, дозволили дисертанту зробити висновки про те, що запропонована поетапна методика достатньою мірою охоплює всі аспекти, які необхідні для ефективного формування міжкультурної комунікації майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахового навчання. Оскільки, у порівнянні з контрольною групою, експериментальна група студентів факультетів мистецтв за результатами експерименту знизила початковий рівень сформованості досвіду міжкультурної комунікації на 32%, а середній рівень на

23%. Навпаки достатній рівень підвищився на 29%, а високий рівень на 25 відсотків. Статистичні методи перевірки ефективності методики формування досліджуваного утворення довели правомірність використання запропонованих методів.

Отже, мета дослідження була досягнута, завдання вирішені у повному обсязі, що підтверджено загальними висновками дослідження й дає підстави для представлення роботи до публічного захисту.

Рекомендації стосовно використання результатів і висновків дисертації

З огляду на зміст і висновки дисертації, достатню апробацію та досить ефективно впровадження результатів дослідження в освітній процес факультетів мистецтв вітчизняних ЗВО, вважаємо, що матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використаними в освітньому процесі музично-педагогічних закладів різного освітнього рівня під час підготовки українських та іноземних студентів за кваліфікаційними рівнями «бакалавр» і «магістр» та системі післядипломної освіти, а також стати корисними для самоосвіти та саморозвитку вчителів музичного мистецтва.

Практична цінність отриманих результатів полягає у розробці дисертантом методів формування досвіду міжкультурної комунікації, які можуть екстраполюватися у різні види фахової діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва як засіб обміну культурними цінностями, переданими мовою музичного мистецтва. Розроблена, обґрунтована й експериментально перевірена методика формування досвіду міжкультурної комунікації майбутніх учителів музики в процесі фахового навчання та спецкурс «Досвід міжкультурної комунікації студентів факультетів мистецтв» може впроваджуватися в освітній процес ЗВО та застосовуватися у педагогічній практиці майбутніх фахівців-музикантів.

Значущість отриманих результатів дослідження для науки і практики

До науково обґрунтованих результатів виконаного Чень Жуй дослідження, котрі мають вагому наукову новизну й дають підстави кваліфікувати його як таке, що привносить нове розв'язання досліджуваної проблеми відносяться:

- *Авторське потрактування поняття «досвід міжкультурної комунікації»*, яке розглядається як інтегральне особистісне утворення пролонгованого характеру, що обумовлює вектор спрямованості майбутнього вчителя музики на ціннісне самовизначення та взаємодію з «особистісними смислами» представників інших культур, характеризує його здатність до ціннісної міжкультурної інтеракції, творчої самореалізації в художньо-комунікативній діяльності міжкультурного контексту;

- *Структура досвіду міжкультурної комунікації майбутнього вчителя музики*, що містить мотиваційно-спрямований, когнітивно-рефлексивний, емоційно-оцінний, праксеологічно-співтворчий компоненти;

- *Методика формування досвіду міжкультурної комунікації майбутнього вчителя музики у процесі фахового навчання* на засадах системно-ціннісного, акмеологічно-проективного, творчо-діяльнісного підходів,

- *Педагогічні умови ефективного формування досвіду міжкультурної комунікації майбутнього вчителя музики у процесі фахового навчання*: активізація етнокультурної свідомості студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів; збагачення досвіду міжнародного співробітництва і кроскультурної взаємодії у галузі музичного мистецтва; сприяння самореалізації студентів у різноманітних формах мистецької діяльності через формування полікультурної компетенції майбутніх фахівців.

Вагомою заслугою дисертанта є й те, що у межах проведеного дослідження ним визначено критерії та показники сформованості досвіду міжкультурної комунікації майбутнього вчителя музики у процесі фахового навчання; уточнено

зміст базових понять: «досвід», «культура», «комунікація», «міжкультурна комунікація», «формування досвіду міжкультурної комунікації в процесі фахового навчання»; подальшого розвитку й конкретизації набули теоретичні положення щодо фахового навчання студентів у педагогічних закладах вищої освіти; методи й форми фахового навчання студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, вважаємо за доцільне звернути увагу на окремі дискусійні аспекти та висловити зауваження.

1. На нашу думку, дисертація набула б більшої досконалості, якби у теоретичному розділі автором більш ґрунтовно було проаналізовано сучасні зарубіжні напрацювання щодо формування досвіду міжкультурної комунікації майбутніх учителів музики в процесі фахового навчання.

2. У взаємопов'язаних структурних компонентах досвіду міжкультурної комунікації майбутніх учителів музичного мистецтва, серед інших, здобувачем виокремлено когнітивно-рефлексивний компонент. Вважаємо, що робота набула б більшої ваги, якби дисертант конкретизував як саме у межах згаданого компоненту здійснювався процес набуття майбутнім учителем-музикантом готовності до мистецької рефлексії.

3. Однією з педагогічних умов, запропонованих для реалізації моделі формування досвіду міжкультурної комунікації майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фахового навчання є активізація етнокультурної свідомості студентів факультетів мистецтв, спрямованої на стимулювання творчості майбутніх фахівців в освітньо-професійній, музичній діяльності. На нашу думку, робота значно виграла, якщо б здобувачем більш розлого було розкрито, як саме

ця важлива педагогічна умова впроваджувалась під час експериментальної перевірки на формувальному етапі.

4. Важливим змістовим наповненням процесу формування досвіду міжкультурної комунікації майбутніх учителів музичного мистецтва є оцінювання результатів кожного з його етапів. Тож, варто було конкретизувати, яким чином відбувалося оцінювання результатів сформованості досліджуваного утворення на комунікативно-художньому етапі експериментальної роботи.

5. На нашу думку, дещо переобтяженим виглядає третій розділ дисертації. Вважаємо, що робота набула б більшої довершеності, якби певну частку таблиць та рисунків було перенесено у додатки.

Зазначені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, якій притаманні оригінальність, наукова новизна, практична цінність та високий рівень значущості запропонованих авторських знахідок.

Прикінцевий висновок

Враховуючи актуальність дослідженої проблеми, наукову новизну положень дисертації, обґрунтованість і достовірність отриманих результатів, їхню теоретичну і практичну значущість, вважаємо, що дисертаційна робота Чень Жуй на тему: «Методика формування досвіду міжкультурної комунікації майбутніх учителів музики в процесі фахового навчання» є цілісним завершеним самостійним дослідженням, яке за своїм науково-теоретичним рівнем, новизною у постановці та вирішенні досліджуваної проблеми, аргументованістю теоретичних положень, висновків та практичним значенням відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, пп. 6, 7, 8; Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової

